

การฟื้นคืนพลังของครูรุ่นใหม่ โครงการครูรักถิ่น¹

New Generation Teachers Resilience: Home Grown Teacher Scholarship Program

ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์

Tanya Rujisatiensap

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail: tanyaruji@yahoo.com

Received March 27, 2025; Revised April 10, 2025; Accepted April 17, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการฟื้นคืนพลังของครูรุ่นใหม่ในโครงการครูรักถิ่น จนมีความมุ่งมั่นสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ครูรุ่นใหม่ เป็นนักศึกษาทุนในโครงการครูรักถิ่น รุ่นที่ 1 จำนวน 12 คน ผู้ให้ข้อมูลรองจำนวน 10 คน ได้แก่ บริบททางสังคมของครูรุ่นใหม่ เช่น คณาจารย์ บุคลากรในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวของนักศึกษาที่มีอาชีพรับจ้างทางการเกษตรมีรายได้ไม่แน่นอน มีความเป็นอยู่ที่ขาดแคลน ทั้งด้านโภชนาการ ความมั่นคงของที่อยู่อาศัย และการขาดผู้ดูแล รวมทั้งนักศึกษาบางคนมีความมุ่งมั่นในการเรียนต่อปริญญาตรี แต่บางคนจำกัดความฝันเนื่องจากความยากจน สภาวะความยากลำบากที่นักศึกษาพบ ได้แก่ ความยากลำบากของครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตการเรียนในมหาวิทยาลัย สภาวะความยากลำบากที่เกิดขึ้นในบริบทด้านการเรียน การฟื้นคืนพลังแห่งตัวตนของนักศึกษาเกิดจากความสามารถส่วนบุคคลในการนำประสบการณ์ที่เรียนรู้จากครอบครัว รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อมาเชื่อมโยงกับโลกทางสังคมที่นักศึกษาอยู่ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของบริบททางสังคมในการสนับสนุนการฟื้นคืนพลังของนักศึกษา มาจากหลายภาคส่วน เช่น กองทุนเพื่อความเสมอภาค มีความยืดหยุ่นของระเบียบทำให้นักศึกษาเข้าถึงการศึกษา การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพของหลักสูตร การมีเป้าหมายร่วมกันระหว่างคณาจารย์และนักศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคลากรในชุมชนต่อกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการปรับพฤติกรรมของนักศึกษา

คำสำคัญ: นักศึกษาทุน; การฟื้นคืนพลัง; สภาวะความยากลำบาก

¹ งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนวิจัย ประเภททุนวิจัยทั่วไป กองทุนวิจัยคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2567

Abstract

This qualitative research investigated the resilience process among the new generation of teachers in the Home-Grown Teacher Scholarship Program ("Kru Rak Thin" project) to understand their motivation to complete the bachelor's degree. The primary informants included the 12 new generation teachers, i.e., the current scholarship students under Batch 1 in the "Kru Rak Thin" project, while the secondary informants were the 10 individuals involved with the social context of the new generation teachers, i.e., lecturers and personnel in the community. According to the research results, most scholarship students' family members worked as agricultural laborers with uncertain incomes. Their living conditions were poor regarding nutrition, secure housing, and a lack of caregivers. Although some students were determined to complete their bachelor's degree, poverty unfortunately limited their dreams. The hardships encountered by these students included the family poverty affecting their further education at a university level and the difficulties in the academic context. The resilience of students' identity was derived from their individual and personal ability to relate the experiences learned from their own families, culture, and beliefs to the social world in which they are currently living. Furthermore, it could be noted that the students would be able to access the education, activities enhancing the curriculum's potential, mutual goals among the lecturers and students, participation of personnel in the community in the activities, and involvement of families in modifying the students' behaviors only when there was the social context contribution from various sectors supporting the student's resilience process e.g. flexible regulations of the Equitable Education Fund (EEF), and so on.

Keywords: scholarship students; resilience; hardships

บทนำ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 4 (Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4) และปฏิญญาการศึกษาอินชอน 2030 (Education 2030 Incheon Development) เป็นเครื่องมือกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา มองว่าการศึกษาเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน ศักดิ์ศรีของมนุษย์ ความยุติธรรมทางสังคม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา เพศและชาติพันธุ์ ทั้งนี้การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเสมอภาค (Equity) ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเปราะบาง กลุ่มนักเรียนที่ออกจากการศึกษาหรือมีฐานะยากจนที่จะต้องไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงเรื่อง “ค่าใช้จ่าย” ของการศึกษาด้วย เพราะมักจะเป็นอุปสรรคของการเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม (United Nations Thailand, 2024)

พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มาตรา 5 (3) และ (6) ระบุให้ มีกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และกองทุนฯ ได้จัดทำโครงการสร้างโอกาสทางการศึกษา สำหรับนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลเป็นครูรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาโรงเรียนของชุมชน (โครงการครูรักถิ่น) นักศึกษาที่ได้รับทุนในโครงการนี้ เมื่อสำเร็จการศึกษาและมีคุณสมบัติครบจะได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ณ ตำบลตามทะเบียนบ้านของนักศึกษา โครงการครูรักถิ่นมีกรอบแนวคิดที่สำคัญคือ มุ่งสร้างโอกาสให้แก่เรียนยากจนที่มีศักยภาพ และมีจิตวิญญาณความเป็นครู ได้ศึกษาต่อจนสำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรีในคณะครุศาสตร์หรือคณะศึกษาศาสตร์อย่างมีคุณภาพ มีทักษะความพร้อม สำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อบรรเทาปัญหาครูไม่ครบชั้นและการโยกย้ายบ่อย รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพในระบบการผลิตและพัฒนาครูให้สอดคล้องบริบทในแต่ละพื้นที่ และความต้องการโดยรวมของประเทศกลุ่มเป้าหมายของโครงการครูรักถิ่น ได้แก่ นักเรียนยากจน หมายถึง นักเรียนที่อยู่ในครัวเรือนที่สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยต่อคน ไม่เกิน 3,000 บาท ต่อเดือน ทั้งนี้ กสศ. จะใช้เกณฑ์การคัดกรองผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์จากระบบปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (Proxy Means Test: PMT) ประกอบการพิจารณาพร้อมด้วย โครงการฯ นี้เป็นการร่วมมือกับหลายภาคส่วน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ครูสภา และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) (Education Equality Fund, 2023)

อย่างไรก็ตาม เมื่อนักศึกษาเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยพบสถานการณ์ความยากลำบากของนักศึกษา เช่น นักศึกษายากจนจำนวนหนึ่งมีผลการเรียนเฉลี่ยสะสมต่ำเมื่อแรกเข้า มีข้อจำกัดเรื่องพื้นความรู้ หรือมีปัญหาในการปรับตัวในมหาวิทยาลัยเนื่องจากวิถีชีวิตในท้องถิ่นมีความแตกต่างจากวิถีชีวิตในมหาวิทยาลัย มีความกังวลกับปัญหาหนี้สินของครอบครัว หรือเผชิญกับค่านิยมในชุมชนที่เห็นว่าบุตรควรเป็นกำลังแรงงานสำคัญของครอบครัว ทำให้นักศึกษามีความกังวลระหว่างการเรียนกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ครอบครัวต้องแบกรับ เป็นต้น

จากสถานการณ์ความยากลำบากในการปรับตัวที่นักศึกษาต้องเผชิญและอคติทางสังคมที่เกิดขึ้น ในงานวิจัยนี้เห็นว่าการเป็นคนยากจน หรือมีผลการเรียนไม่สูงนัก ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่เป็นธรรมในการกระจายโอกาสทางสังคม อีกทั้งผู้วิจัยเห็นว่าครูรุ่นใหม่อยู่ในฐานะผู้กระทำการทางสังคม มีเจตจำนงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว สังคม และมีความปรารถนาในการเป็นข้าราชการครูเมื่อสำเร็จการศึกษา ภายใต้สถานการณ์ความยากลำบากเมื่อครั้งเป็นนักศึกษาทุนและกำลังศึกษาในมหาวิทยาลัย จึงได้มีการพัฒนาตนเอง เพื่อฟื้นคืนพลัง (Resilience) จนสำเร็จการศึกษา กระบวนการเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่เกิดขึ้นจากความสามารถในการจัดการตนเอง (Self organize) ของครูรุ่นใหม่ ท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ร่วมกับบุคคลและบริบทสังคมแวดล้อม จนทำให้ครูรุ่นใหม่เกิดการเรียนรู้ มีแนวทางหรือทัศนคติทางบวกต่อการ

ปรับเปลี่ยนวิธีคิด พฤติกรรม งานวิจัยนี้จึงมีความสนใจตั้งคำถามว่าครูรุ่นใหม่เมื่อครั้งเป็นนักศึกษา
ทุน โครงการครูรักษ์ถิ่นต้องเผชิญกับภาวะยากลำบากอย่างไร มีกระบวนการฟื้นคืนพลังอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการฟื้นคืนพลังของครูรุ่นใหม่ในโครงการครูรักษ์ถิ่นจนมีความมุ่งมั่น
สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาสังคม (Social Ecological System Theory) ประกอบด้วยระบบที่
เกี่ยวข้องกัน 5 ระบบ (Backonja et al., 2014) ดังนี้

1. ระบบจุลภาค (Microsystem) เป็นระบบ ที่ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิด มีปฏิสัมพันธ์กับ
ปัจเจกทุกวัน ซึ่งครอบคลุมทั้งสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมชั้นเรียน ครู และบุคคลอื่นๆ
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบจุลภาคเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง (bidirectional) กล่าวคือ สิ่งแวดล้อม
มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปัจเจก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ปัจเจก และขณะเดียวกัน
การเปลี่ยนแปลงของปัจเจกก็มีผลกระทบกลับไปสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน

2. ระบบกลาง (Mesosystem) เป็นระบบที่อยู่ถัดออกมาจากระบบจุลภาค ในระบบกลาง
มีความคล้ายกับระบบจุลภาคตรงที่ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระบบกลางมีผลต่อปัจเจกบุคคลโดยตรง
การมองในลักษณะนี้เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมแต่ละบริบทต่างมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
และปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ปัจเจก

3. ระบบภายนอก (Exosystem) เป็นสิ่งแวดล้อมที่ปัจเจกไม่ได้มีส่วนร่วม หรือมีปฏิสัมพันธ์
โดยตรง แต่ยังคงมีผลกระทบต่อพัฒนาการปัจเจกบุคคล ในระบบนี้เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมที่
ปัจเจกดำเนินชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น นโยบายของรัฐบาล บริการทางสังคม
ทรัพยากรในชุมชน และสื่อสารมวลชน เป็นต้น

4. ระบบมหภาค (Macrosystem) เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรมในระดับกว้าง ซึ่งมีอิทธิพลต่อ
พัฒนาการของปัจเจกบุคคล รวมทั้งคุณค่า ค่านิยมทางสังคม ประเพณีปฏิบัติ อุดมการณ์ ความเชื่อ
ทางวัฒนธรรม ความเชื่อเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดในกลุ่มที่มีประวัติศาสตร์หรืออัตลักษณ์
ชุดเดียวกัน ความเชื่อมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และขึ้นอยู่กับที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สถานะทาง
เศรษฐกิจและสังคม

5. ระบบแห่งเวลา (Chronosystem) เป็นระบบที่อยู่นอกสุด เกี่ยวข้องกับเวลาการเปลี่ยนแปลง
ณ จุดหนึ่งในชีวิต ซึ่งกลายเป็นจุดสำคัญของชีวิตแต่ละคน กล่าวคือแต่ละช่วงเวลาของบุคคลจะเกิด
การเปลี่ยนแปลงในลักษณะพลวัตร ทั้งด้านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้

มนุษย์แต่ละคนมีประสบการณ์เปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย บริบทสังคมและวัฒนธรรม ความท้าทายของการเปลี่ยนผ่านแต่ละช่วงชีวิตเป็นสิ่งที่กระทบพัฒนาการของมนุษย์ (Zwemer et al., 2022)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดนิเวศวิทยาสังคม ให้ความสำคัญกับความเป็นพลวัต การเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญย่อมกระทบต่อพัฒนาการของมนุษย์อีกทั้งให้ความสำคัญกับระบบสังคมที่อยู่รายล้อมนักศึกษา และเห็นวาระบบต่างๆ มีความสัมพันธ์แบบโต้ตอบซึ่งกันและกัน ระบบสังคมมีตั้งแต่ระบบที่ใกล้ชิดกับนักศึกษา ซึ่งนักศึกษามีปฏิสัมพันธ์โดยตรง และระบบที่ห่างออกไปและมีปฏิสัมพันธ์ทางอ้อมกับนักศึกษา การมีปฏิสัมพันธ์ภายในระบบและระหว่างระบบต่างส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบต่าง ๆ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้จะเป็นมุมมองให้เห็นระบบทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ช่วยฟื้นคืนพลังให้กับของนักศึกษาในโครงการครุรักษ์ถิ่น

แนวคิดระบบนิเวศทางสังคมของการฟื้นคืนพลัง (Social Ecological Conceptualization of Resilience)

1. หลักการเกิดการฟื้นคืนพลัง: มุมมองความเข้มแข็ง (Strengths Perspective)

มุมมองความเข้มแข็ง เป็นการมองพฤติกรรมด้านบวก ซึ่ง Rutter (2008), and Luthar et al. (2000) ได้เสนอหลักการดังกล่าวและสรุป ได้ดังนี้

1.1 มุมมองความเข้มแข็งให้ความสำคัญกับกลไกการแก้ไขปัญหา ทักษะการจัดการปัญหา และกระบวนการตัดสินใจที่ให้นักศึกษามีพฤติกรรมทางบวก หรือบรรลุปเป้าหมายของการดำเนินชีวิต ดังนั้นในมุมมองนี้จึงปฏิเสธการมองพฤติกรรมด้านลบ บุคคลฟื้นคืนพลังด้วยการสร้างมโนภาพทางบวกของตน ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ของบุคคลทำให้ตนรู้สึกดีเกี่ยวกับตนเอง

1.2 ปัจเจกทุกคนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาที่ติดตัวมา ศักยภาพดังกล่าวเป็นเอกลักษณ์ของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ แรงจูงใจในตนเอง และการจัดประสบการณ์ชีวิตด้วยตนเอง การตระหนักรู้ต่อตนเองสามารถเพิ่มพูนความสามารถในการฟื้นคืนพลังของบุคคล และสร้างสรรค์การฟื้นคืนพลังที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยตนเอง

1.3 การตระหนักในความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนา เพราะสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการมองโลกของปัจเจก การทำความเข้าใจในความเชื่อของนักศึกษาจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลง

1.4 บริบททางสังคมมีส่วนในการกระตุ้นแรงบันดาลใจ ความฝัน ความหวัง ความปรารถนาที่อยู่เบื้องลึก บางครั้งปัจเจกไม่ได้กล่าวออกมา แต่การที่บริบทกระตุ้นจะเป็นการเสริมแรงให้ปัจเจกกลับมาทบทวนเป้าหมาย หรือความปรารถนาในชีวิต การลดผลกระทบจากภาวะยากลำบากเช่น การมีบุคคลคอยให้การช่วยเหลือ ให้คำแนะนำในสถานการณ์ทางลบ

2. กลยุทธ์ของกระบวนการฟื้นคืนพลัง

กลยุทธ์สำคัญของกระบวนการฟื้นคืนพลังได้แก่ การนำทาง(Navigate) และต่อรอง (Negotiate) ของปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการทางสังคม (Active Person) มีบุคลิกภาพทัศนคติด้านบวก (Ungar, 2008) มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การนำทาง (Navigate) จะเกิดขึ้นเมื่อโครงสร้างทางสังคมและแรงจูงใจของบุคคลมีความสอดคล้อง หรือมีเป้าหมายเดียวกัน มนุษย์จะเลือกทรัพยากรทางโครงสร้างผนวกกับแรงจูงใจนำมาเป็น สิ่งนำทางในการฟื้นคืนพลัง การพัฒนาทางบวกที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่ความสามารถของนักศึกษาเพียง อย่างเดียว แต่เป็นความสามารถของสิ่งแวดล้อมในการสร้างทรัพยากรสำหรับการฟื้นคืนพลัง เพื่อให้ นักศึกษาได้แสดงตัวตนออกมา และนำไปสู่วิธีการฟื้นคืนพลังที่แตกต่างกัน และมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี

2.2 การต่อรอง (Negotiate) เป็นศักยภาพของปัจเจกหรือกลุ่มในการกำหนดความหมาย ของทรัพยากรที่จะได้มาหรือเข้าถึงทรัพยากร การต่อรองจะปรับไปตามความหมายที่ฝังลึกทาง วัฒนธรรมของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี หรือทำให้การกระทำ ของตนมีความหมาย

กล่าวโดยสรุป การฟื้นคืนพลังเป็นกระบวนการสำคัญที่เชื่อมโยงปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่จะ เสริมสร้างการแสดงพฤติกรรมทางบวก เมื่อบุคคลต้องเผชิญหน้ากับภาวะยากลำบากต่าง ๆ ภาวะ ยากลำบากและการฟื้นคืนพลังมีความหมายที่กว้าง เป็นการรวบรวมพลังของตัวบุคคลในการที่จะ แสดงพฤติกรรมในทางบวก การปรับตัวเมื่อต้องเผชิญกับภาวะยากลำบาก ประกอบด้วยโครงสร้างอัน เป็นมิติเชื่อมโยงกัน 2 ส่วนใหญ่ คือ การเรียนรู้เมื่อเผชิญกับภาวะยากลำบาก และการมองผลกระทบที่ เกิดขึ้นในทางบวก นอกจากนี้ในกระบวนการฟื้นคืนพลัง นักศึกษาในฐานะผู้กระทำการทางสังคมจะมี ทรัพยากรที่สั่งสมจากประสบการณ์ชีวิตผ่านปฏิสัมพันธ์กับบริบททางสังคมครอบครัว สถานศึกษา เพื่อนบ้าน เป็นต้น จนมีทรัพยากรสามารถนำมาใช้เป็นสิ่งนำทาง หรือต่อรองในการจัดการตนเองเพื่อ ฟื้นคืนพลัง

แนวคิดอัตมโนทัศน์ (Self concept)

Fitts (1972) นักวิชาการด้านอัตมโนทัศน์ ให้ความสำคัญกับอัตมโนทัศน์ที่เกิดจากการ ปรับเปลี่ยนทั้งจากประสบการณ์ของผู้กระทำการและการมีปฏิสัมพันธ์กับบริบททางสังคม และเห็นว่า อัตมโนทัศน์ คือ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความเชื่อ และการรับรู้ในตนเองของบุคคล ท่าทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม พิพท์ ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของอัตมโนทัศน์ มี 2 ประการได้แก่ อัตมโนทัศน์ที่รับรู้ จากตนเอง และอัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม แนวคิดอัตมโนทัศน์ ของ พิพท์ ให้ความสำคัญกับ อัตมโนทัศน์ของปัจเจกที่เปลี่ยนแปลงจากประสบการณ์ส่วนบุคคล และมีการปฏิสัมพันธ์กับบริบททาง สังคมที่มีนัยสำคัญ การกระทำต่างๆ เกิดจากอัตมโนทัศน์ที่ปัจเจกรับรู้จากตนเอง ได้แก่ อัตมโนทัศน์ ด้านเอกลักษณ์ ด้านความพึงพอใจตนเอง ด้านพฤติกรรม และอัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม ได้แก่

อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย ด้านศีลธรรมจรรยา ด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านการ
วิพากษ์ตนเอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาใช้ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาสังคม และแนวคิดระบบนิเวศทางสังคมของการฟื้นคืนพลัง
เป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาปรากฏการณ์การฟื้นคืนพลังของครูรุ่นใหม่ โครงการครูรักษ์ถิ่น
เนื่องจากทั้ง 2 ทฤษฎี มีแนวคิดหลักในการมองสถานการณ์ของนักศึกษาที่เชื่อมโยงกับระบบอื่น ๆ
ในสังคม ทั้งระบบจุลภาค ระบบมัชฌิมภาค ระบบมหภาค และระบบภายนอก อีกทั้งเห็นว่าระบบต่าง ๆ
ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีความเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนเชิงกระบวนการตามปฏิสัมพันธ์ในแต่ละสถานที่ เวลาและ
วัฒนธรรม

การฟื้นคืนพลังของนักศึกษานั้น จะมีการใช้กลยุทธ์ทั้ง การนำทาง (Navigate) และการต่อรอง
(Negotiate) ของนักศึกษานอกภายใต้สถานการณ์ และช่วงเวลาต่าง ๆ ซึ่งการต่อรองมีได้หลายรูปแบบ
โดยนักศึกษามีการนำศักยภาพของตนมาใช้ในการต่อรองกับบริบททางสังคมเพื่อให้ตนเองบรรลุตาม
เป้าหมาย กลยุทธ์การนำทางหรือการต่อรอง เช่น แรงจูงใจ หรือเป้าหมายส่วนบุคคล การมีส่วนร่วม
ของพ่อ แม่ ชุมชน ในการให้คำแนะนำเสริมพลังให้นักศึกษา ดำเนินชีวิตให้บรรลุเป้าหมาย หรือเครือข่าย
ทางสังคม ค่านิยม ความศรัทธาที่นักศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

เนื่องจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นสถานการณ์จากพฤติกรรมของมนุษย์
คำอธิบาย (set of explanation) ที่เป็นเหตุผลเบื้องหลังของการกระทำนั้นๆ ผู้ศึกษาใช้แนวคิดอัตมโน
ทัศน์ของ ฟิตส์ (Fitts) เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ที่
เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม แนวคิดอัตมโนทัศน์เห็นว่า การรับรู้และการปฏิบัติต่างๆ เกิด
จากอัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากตนเอง ได้แก่ ด้านความพึงพอใจตนเอง และด้านพฤติกรรม และอัตมโนทัศน์
ที่เกิดจากการรับรู้จากสังคม ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านศีลธรรม ด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม
และด้านการวิพากษ์ตนเอง นำมาซึ่งการตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนเอง
ตั้งไว้ ดังนั้นการฟื้นคืนพลังนอกจากจะเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมแล้ว การรับรู้ตัวตน ความ
ปรารถนาแห่งตน จะทำให้ใจความหมายในการเลือกกลยุทธ์หรือแนวทางเพื่อการฟื้นคืนพลังของครูรุ่นใหม่
ในโครงการครูรักษ์ถิ่น

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสร้างทฤษฎีฐาน
รากตามแนวสร้างสรรคนิยม (Constructivist grounded theory) พัฒนาโดย Charmaz (2006)

Charmaz (2006) ได้เสนอแนวทางการใช้ทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม โดยได้ผสมผสานการใช้ฐานคิดกระบวนการค้นคว้าเพื่อความเข้าใจ (Understanding) ต่อโลกทางสังคมที่ศึกษากับกระบวนการค้นคว้าทฤษฎีฐานนิยม เพื่ออธิบาย (Explanation) ปรากฏการณ์ที่ศึกษา Charmaz ไม่เชื่อว่าทฤษฎีเป็นการค้นพบ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย ปรากฏการณ์ที่ศึกษา และข้อมูลที่รวบรวม วิธีวิทยาทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม เห็นว่าความจริงเกิดจากการตีความของนักวิจัย ไม่ใช่ภาพความจริงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ นักวิจัยจึงเป็นผู้สร้างความจริงชุดหนึ่งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม อีกทั้งข้อมูลต่างๆ เป็นสิ่งที่สร้างมาจากประสบการณ์และความสัมพันธ์ของนักศึกษา ในฐานะเจ้าของประสบการณ์กับบริบททางสังคม การวิจัยในวิธีวิทยานี้จึงให้ความสำคัญกับกระบวนการและบริบทที่ทฤษฎีได้รับการสร้างขึ้น

1. การเข้าถึงประสบการณ์ชีวิต

การเลือกผู้ให้ข้อมูล ในทัศนะของ Charmaz (2006) ได้เสนอไว้จำนวน 20-30 คน สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 2 กลุ่ม รวม 22 คน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ครูรุ่นใหม่ เป็นการศึกษาย้อนประสบการณ์ชีวิตของครูรุ่นใหม่ ได้รับคัดเลือกให้เป็นนักศึกษาทุน โครงการครูรักษ์ถิ่น รุ่นที่ 1 เข้าศึกษาปี 2563 และสำเร็จการศึกษาในเดือนเมษายน ปี 2567 เป็นกลุ่มที่สอบผ่านใบประกอบวิชาชีพครูแล้ว และสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีประกาศบัญชีรายชื่อการบรรจุและแต่งตั้งผู้สำเร็จการศึกษาตามโครงการครูรักษ์ถิ่นเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนสังกัด สพฐ. รุ่นที่ 1 ที่จะสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2567 (ข้อมูล ณ วันที่ 26 มกราคม 2567) จำนวน 12 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 10 คน ได้แก่ คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่เป็นสถาบันที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าโครงการครูรักษ์ถิ่น รุ่นที่ 1 จำนวน 5 คน และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับครูรุ่นใหม่ จำนวน 5 คน

การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม ดำเนินการโดยการขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการครูรักษ์ถิ่น ซึ่งมีประสบการณ์ในโครงการนี้มากกว่า 5 ปี

2. วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบเข้มข้น (Intensive Interviewing) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และเป็นการสังเกตที่ให้ความละเอียดอ่อนต่ออารมณ์ ความรู้สึก หรือประเด็นอ่อนไหวที่นักศึกษาได้แสดงออกมา ผ่านคำพูด น้ำเสียง สีหน้า การถามในประเด็นต่างๆ เพื่อให้ครูรุ่นใหม่ได้ใคร่ครวญสะท้อนคิด (Reflection) ต่อประเด็นต่างๆ มากกว่าเป็นการตอบแบบสำเร็จรูป เป็นคำถามเพื่อกระตุ้นให้ครูรุ่นใหม่ได้ใคร่ครวญสะท้อนคิด มิใช่การตั้งคำถามแบบเรียงตามลำดับแนวคำถามที่เตรียมไว้อย่างตายตัว ดังนั้นนักวิจัยจึงจำเป็นต้องมีความไวเชิงทฤษฎี (Theoretical Sensitivity) ต่อประเด็นต่างๆ ที่ครูรุ่นใหม่ได้เล่าประสบการณ์

ในการเก็บข้อมูลและนำเสนอข้อมูล จะใช้ชื่อ และนามสกุล สมมติ และไม่ระบุชื่อสถาบัน ชื่อโรงเรียนปลายทาง ผู้วิจัยมีการแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรองได้ทราบก่อนดำเนินการ สันทนา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประมวล วิเคราะห์ และตีความตัวบท ที่ได้จากการสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่สอดคล้อง กับคำถามการวิจัย และใส่รหัส (Coding) เรื่องราว นำมาสร้างเป็นมโนทัศน์ (Concept) ด้วยการศึกษ เปรียบเทียบให้ความหมาย (Conceptualizing) จากประสบการณ์ชีวิตของนักศึกษาทุน จากนั้นผู้วิจัย จะจัดหมวดหมู่มโนทัศน์ (Theoretical preposition) และเชื่อมโยงหมวดหมู่แล้วเสนอผลการศึกษาต่อไป (Chanavorn, 2006)

การวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ รหัสโครงการวิจัย SSTU-EC 053/2567

ผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. อาชีพของสมาชิกในครัวเรือน รับจ้างทางการเกษตร มีรายได้ไม่แน่นอน และรายได้ ปรับเปลี่ยนไปตามความผันแปรของธรรมชาติและราคาสินค้าทางการเกษตร อาชีพของครอบครัว นักศึกษาส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางการเกษตรในฐานะผู้รับจ้าง ดังเช่น รับจ้างกรีดยาง ตัดอ้อย ปลูกข้าวโพด หลายครอบครัวมีรายได้เสริมจากการหาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ขุดหน่อไม้ หาของป่า แต่รายได้ทางการเกษตรมีความผันผวนตามกลไกราคาตลาด

2. ความเป็นอยู่ที่ขาดแคลน ภาวะโภชนาการ ความมั่นคงของที่อยู่อาศัย การขาดผู้ดูแล ความเป็นอยู่ที่ขาดแคลน หมายถึงรวมถึง การที่ครอบครัวมีรายได้น้อย และไม่แน่นอน ส่งผลต่อภาวะ โภชนาการที่นักศึกษาและครอบครัวได้รับ รวมถึงความมั่นคงแข็งแรงในที่อยู่อาศัย นอกจากนี้สมาชิก บางครอบครัวจำเป็นต้องทำงานรับจ้างต่างจังหวัด เมื่อผู้ดูแล ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย เสียชีวิต ทำใ้ นักศึกษาต้องอาศัยอยู่ในบ้านตามลำพังโดยอาศัยโชคชะตาที่ทำให้ตนเองปลอดภัย หรือมีเพื่อนบ้าน มาสอบถามความเป็นอยู่เป็นครั้งคราว

3. ทศนคติต่อการศึกษาต่อระดับปริญญาตรี (ก่อนได้รับทุนการศึกษา) บางคนมีความมุ่งมั่น ในการเรียนต่อปริญญาตรี แต่บางคนจำกัดความผันทางการศึกษาเนื่องจากความยากจน คนในสังคม มีความเชื่อมั่นว่า การศึกษาเป็นการลงทุนเพื่ออนาคต และช่วยสร้างโอกาสในการยกระดับฐานะความ เป็นอยู่ของครอบครัว ในงานวิจัยนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนคติเช่นเดียวกับคนในสังคม แต่บริบทแวดล้อม ที่นักศึกษาต้องเผชิญ เช่น ภาวะหนี้สินของครอบครัว ความยากจนในครัวเรือนผลักดันให้นักศึกษา จำเป็นต้องเป็นผู้หาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว เส้นทางชีวิตเมื่อใกล้จะเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย

จึงมีทั้งการวางแผนหารายได้ของนักศึกษาเพื่อเตรียมเป็นค่าใช้จ่ายระดับปริญญาตรี หรือการจำกัดความฝันของตนเองของนักศึกษาในการศึกษาต่อ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาต่อเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นความรับผิดชอบระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ซึ่งเป็นการวางแผนตามศักยภาพของแต่ละครอบครัว

ประเด็นที่ 2 สภาวะความยากลำบากที่นักศึกษาเผชิญระหว่างการศึกษามหาวิทยาลัย การรับรู้อัตมโนทัศน์ของตนเอง และอัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม มีรายละเอียดดังนี้

2.1 สภาวะความยากลำบากที่นักศึกษาเผชิญระหว่างการศึกษามหาวิทยาลัย

2.1.1 สภาวะความยากลำบากที่นักศึกษาเผชิญระหว่างการศึกษามหาวิทยาลัย

1) สภาวะความยากลำบากของครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตการเรียนในมหาวิทยาลัย

1.1 บทบาทของนักศึกษาในฐานะผู้ดูแลหลักของครอบครัว นักศึกษาทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่และค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครอบครัว รวมถึงดูแลแม่ที่ป่วย ทำให้นักศึกษาต้องมีการแบ่งเวลาหลังจากการเรียนในวันเสาร์ อาทิตย์ที่ไม่มีกิจกรรม เดินทางกลับบ้านเพื่อดูแลแม่ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นคือ มีทั้งความเครียด ความกังวลทั้งเรื่องครอบครัว และการเรียน

1.2 บทบาทช้อนระหว่างนักศึกษาทุน และแรงงานในการหารายได้ให้กับครอบครัว เนื่องจากครอบครัวของนักศึกษามีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน การเป็นแรงงานหารายได้ให้ครอบครัวหลังจบมัธยมศึกษาตอนปลายจึงเป็นความคาดหวังของคนในครอบครัว และขณะเดียวกันนักศึกษามีความฝันในการศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ในช่วงปีแรกสมาชิกครอบครัวจึงไม่เห็นด้วยกับการเข้าศึกษาต่อ เพราะต้องใช้เวลาศึกษาถึง 4 ปี แต่สิ่งที่นักศึกษาใช้ต่อรองเพื่อให้สามารถเข้าศึกษาได้คือ การสัญญาว่าจะส่งเงินให้ที่บ้านใช้ทุกเดือน โดยปันจากเงินทุนที่ได้รับ การใช้ชีวิตประจำวันของนักศึกษาจึงเลือกพึ่งพาการซื้ออาหารให้น้อยที่สุด แต่จะหาของป่า พืชสวนครัวที่หาได้ในมหาวิทยาลัย มาเป็นวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหาร หรือบางกรณีเลือกการอดอาหารเช้าหรืออาหารบางมื้อ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและเป็นเงินออมส่งให้กับครอบครัว

1.3 ความเชื่อในการตอบแทนบุญคุณครอบครัว ความรู้สึกย้อนแย้งระหว่างการศึกษเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต หรือการทอดทิ้งสมาชิกในครอบครัว ด้วยความยากลำบากทางเศรษฐกิจเมื่อนักศึกษาจบมัธยมศึกษาตอนปลาย ครอบครัวคาดหวังให้เป็นแรงงานเพื่อหารายได้ให้ครอบครัว อีกทั้งนักศึกษาเห็นว่าการตอบแทนบุญคุณของครอบครัวโดยการหางานทำเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวเป็นสิ่งที่นักศึกษาควรทำมากกว่าการศึกษาต่อ แต่เมื่อได้ทุนศึกษาต่อระดับปริญญาตรีพร้อมกับมีกิจกรรมพัฒนาคุณภาพที่หลากหลาย ทำให้นักศึกษาไม่สามารถทำงานล่วงเวลาได้ มีเพียงเงินทุนจำนวน 8,000 บาท ต่อเดือน หลายครั้งที่ครอบครัวร้องขอให้นักศึกษาช่วยส่งเงินให้ครอบครัว พร้อม

4) **การปรับตัวชีวิตในหอพัก** เนื่องจากโครงการครูรักถิ่นมีการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักเรียนนอกเวลาเรียน รวมถึงวันเสาร์ อาทิตย์ นักศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องอยู่หอพัก การใช้ชีวิตในหอพักจึงมีการปรับตัวหลายรูปแบบ ดังเช่น ปรับตัวจากความเคยชินในการพักอาศัยเพียงคนเดียว หรือบางคนการอาศัยอยู่หอพักเป็นการอยู่ห่างไกลจากครอบครัวเป็นครั้งแรก เป็นต้น ช่วงแรกของการเรียนหลายคนจึงรู้สึกคิดถึงบ้าน ไม่มีความสุขกับการอยู่หอพัก

5) **การดำรงอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมสังคมวัฒนธรรม** ผู้ให้ข้อมูลต้องมาใช้ชีวิตในบริบทแวดล้อมที่ต่างจากบ้านเกิดของตน และการบริหารจัดการเงินเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับนักศึกษา เพราะไม่เคยมีเงินใช้จำนวนมากถึงเดือนละ 8,000 บาท อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยเป็นสังคมเมืองที่มีความเจริญพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงอาหารที่หลากหลายสวยงาม หลายคนบริโภคเงินลงทุนหรือส่งเงินไปให้ครอบครัว เงินทุนที่ได้รับต่อเดือนจึงไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายของนักศึกษา นักศึกษาบางคนตัดสินใจกู้เงินนอกระบบ เพื่อมาใช้ในชีวิตประจำวัน หรือการหยิบยืมเงิน มีทั้งจากคนใกล้ตัวทั้ง เพื่อน อาจารย์ และครอบครัว และส่งผลต่อสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษาและเพื่อน เช่นการถูกเินเฉยจากเพื่อน หรือการไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนทำให้นักศึกษามีสภาพจิตใจที่รู้สึกหมดหวัง และสภาพร่างกายที่อ่อนแอ

2.2 อัตมโนทัศน์ที่มีต่อตนเอง และอัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม

อัตมโนทัศน์เป็นการรับรู้ที่นักศึกษามีต่อตนเองทั้งจากประสบการณ์การเลี้ยงดูในวัยเด็ก บริบทครอบครัว สังคม ความเชื่อและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันระหว่างการศึกษาในมหาวิทยาลัย นักศึกษามีการมองอัตมโนทัศน์ต่อตนเอง และอัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 **อัตมโนทัศน์ที่มีต่อตนเอง** คุณลักษณะที่นักศึกษาแต่ละบุคคลมีในตัวเอง ซึ่งเกิดจากประสบการณ์การเลี้ยงดู บริบทแวดล้อมที่แตกต่างของแต่ละบุคคล ประสบการณ์เหล่านี้ได้หล่อหลอมกลายเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเผชิญความยากลำบาก มีรายละเอียดดังนี้

1) **การมีความเพียรไม่ย่อท้อ** แม้ครอบครัวของนักศึกษาจะมีความยากลำบากทางเศรษฐกิจ แต่นักศึกษามีความมุ่งมั่นในการศึกษาต่อโดยการวางแผนเรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษา และเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว นักศึกษาจึงได้มีการหารายได้พิเศษ

2) **การมีบุคคลเกื้อกูลและประคับประคอง** นักศึกษามีผู้ให้ความสนับสนุน ส่งเสริม ประคับประคองจิตใจ แนะนำสิ่งที่ดีให้การช่วยเหลือเมื่อต้องเผชิญกับสภาวะยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว คณาจารย์ เพื่อน

3) **การมีจุดมุ่งหมายในชีวิต** ประกอบด้วย เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว สร้างอนาคตของตนเองให้มั่นคง และเพื่อช่วยเหลือบุคคลในชุมชน

4) **การมีสัมพันธภาพที่ดีเข้ากับบุคคลอื่นได้ง่าย** นักศึกษามีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน คณาจารย์ คนในชุมชน ทำให้เกิดมิตรภาพร่วมกัน สามารถปรับตัวเข้ากับผู้คนรอบข้างได้ง่าย และเป็นคนที่

บุคคลอื่นเข้าหา จึงทำให้มีเพื่อนมาก มองสถานการณ์ต่างๆ ในเชิงบวก เช่น ความขาดแคลนอุปกรณ์ของโรงเรียนปลายทาง นักศึกษาเห็นว่าการได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนทั้งจากสถาบันเดียวกัน และต่างสถาบันทำให้เกิดการเรียนรู้วิธีการพัฒนาโรงเรียนปลายทาง เป็นต้น

5) การยึดมั่นหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางการในการดำเนินชีวิต การประพฤติตามหลักคำสอนของศาสนา โดยนำหลักคำสอนมาใช้ในการดำเนินชีวิต ดังกรณีการมีความรักระหว่างเรียน หลักศาสนาไม่อนุญาตให้มีแฟน ซึ่งนักศึกษาได้ใช้หลักการนี้ชี้แจงให้บุคลากรในมหาวิทยาลัย ครอบครัว และคนในชุมชน มีความเข้าใจถึงเหตุผลในการแต่งงานระหว่างเรียน มีการวางแผนเรื่องการคุมกำเนิด มีความมุ่งมั่นให้สำเร็จการศึกษา ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน

2.2.2 อัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม

1) นักศึกษาทฤษฎี เรียนไม่เก่ง ครอบครัวยากจน ซึ่งไม่สอดคล้องกับคุณสมบัติความเป็นครู ทัศนคติของคนในชุมชนเห็นว่า การเป็นครู ควรเป็นนักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่มีความพร้อม ทั้งสถานภาพของคนในครอบครัว กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพ มีความขยันหมั่นเพียร ในการทำมาหากิน ซึ่งความยากจนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ถึงความไม่ใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือความเกียจคร้านของสมาชิกครอบครัว ดังนั้นในทัศนคติของคนในชุมชนจึงเห็นว่า การที่นักศึกษา ยากจนในชุมชนได้รับเลือกให้เป็นครู จึงค้านกับบรรทัดฐานของคนในสังคม ที่คาดหวังว่าครูจะเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้กับคนในชุมชนได้ “แบบนี้หรือจะเรียนครู บ้านก็จน คนเป็นครูต้องเรียน เก่ง”

2) นักศึกษาทฤษฎี พุดไม่ชัด ไม่เหมาะกับการเป็นครู เนื่องด้วยนักศึกษาในกลุ่มหนึ่งเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะสื่อสารภาษาไทยกลางไม่ชัด ทำให้เมื่อเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษาต่างคณะค่อนข้างมาก และมีความหลากหลายสูง นักศึกษาจะถูก ตั้งคำถามจากเพื่อน บุคลากรจากต่างคณะ ถึงสำเนียงการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นครู อย่างไรก็ตามในกลุ่มของนักศึกษาครูรักถิ่น การสื่อสารภาษาไทยกลางไม่ชัด ไม่ได้กลายเป็นสิ่งที่ถูก ตั้งคำถามถึงความแตกต่าง แต่นักศึกษามีความเข้าใจในความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การสื่อสารภาษาไทยกลางสำเนียงตามกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับนักศึกษาครูรักถิ่นแล้ว จึงไม่ใช่สิ่งที่ แปลกแยก แต่กลายเป็นอัตลักษณ์กลุ่มที่เพื่อนในกลุ่มเข้าใจ ยอมรับ และพร้อมพัฒนาไปด้วยกัน

ประเด็นที่ 3 การฟื้นคืนพลังแห่งตัวตนของนักศึกษา กระบวนการจัดการกับภาวะยากลำบากจน บรรลุความสำเร็จทางวิชาการ

ในส่วนนี้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความสามารถส่วนบุคคลของนักศึกษาในการใช้ศักยภาพแห่งตน รับมือสภาวะความยากลำบาก กระบวนการดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

1. การนำประสบการณ์ชีวิตจากการเรียนรู้ในครอบครัว มาปรับใช้กับชีวิตในมหาวิทยาลัย ครอบครัวนับได้ว่าเป็นสถาบันที่บ่มเพาะ สร้างประสบการณ์ชีวิตให้กับนักศึกษา การเรียนรู้ร่วมกับ

ครอบครัวภายใต้สภาวะต่างๆ เช่น การหาของป่าเพื่อบรรเทาความหิวของสมาชิกในครอบครัว การทำสวนทำไร่เพื่อหารายได้พิเศษช่วยเหลือครอบครัว เป็นต้น เหล่านี้เป็นทักษะที่ติดตัวนักศึกษา กอปรกับบริบทของมหาวิทยาลัยมีความคล้ายคลึงกับวิถีชีวิต กล่าวคือ มีพื้นที่ว่างให้นักศึกษาได้ปลูกผัก มีการจัดห้องประกอบอาหารให้กับนักศึกษาบริเวณใต้หอพัก และด้วยสภาวะความยากลำบากที่นักศึกษาต้องเผชิญ ดังเช่น การเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ประสบการณ์ชีวิตข้างต้นจึงทำให้นักศึกษามีทักษะในการประกอบอาหารจากวัตถุดิบจากพืชพรรณธรรมชาติ ลดการซื้ออาหารสำเร็จรูปมาบริโภค และสามารถรับจ้างประกอบเลี้ยงในบางโอกาสที่สถาบันการศึกษามีงานเลี้ยงต้อนรับ

2. การควบคุมตนเองของนักศึกษานบนหลักการทางศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา นับได้ว่าเป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล การฟื้นคืนพลังของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามความเชื่อเช่นกัน สำหรับนักศึกษาในโครงการอนุรักษ์ถิ่น มีความเชื่อมั่นในคำสอนทางศาสนา กอปรกับตนเองมีภาวะป่วย ซึ่งการป่วยแต่ละครั้งใช้เวลาในการฟื้นฟูร่างกายค่อนข้างนาน บางครั้ง 3 เดือน ซึ่งมีผลกระทบต่อการศึกษาในมหาวิทยาลัย ภาวะเจ็บป่วยทำให้นักศึกษาเกิดความลังเลที่จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย เพราะเกรงว่าจะเรียนตามเพื่อนไม่ทัน อีกทั้งตามหลักความเชื่อทางศาสนาอิสลาม ห้ามมีแฟน นักศึกษาจึงได้ตัดสินใจแต่งงานในขณะที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 3 โดยการยืนยันว่าตนเองสามารถดูแลตนเองและภรรยาให้สามารถเรียนจบตามเกณฑ์ และจะไม่มียุติระหว่างศึกษา ซึ่งนักศึกษาได้ยืนยันความเชื่อทางศาสนากับบุคลากรในมหาวิทยาลัย คนในชุมชน และครอบครัว และเห็นว่าการปฏิบัติตามหลักศาสนาอาจจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ตนพ้นจากภาวะเจ็บป่วยได้

3. การยึดเหนี่ยวระหว่างนักศึกษากับชุมชน ในฐานะสมาชิกของชุมชน แม้นักศึกษาจะกระทำสิ่งที่ละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ดังเช่น การละเมิดกติกาของมหาวิทยาลัย แต่การที่ชุมชน ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนปลายทางเห็นว่า นักศึกษา คือ ลูกหลานคนหนึ่งในชุมชน การให้โอกาสในการพัฒนาตนเองมีความสำคัญ ความรู้สึกดังกล่าวของคนในชุมชนแสดงออกถึงการเยี่ยมมนักศึกษาเมื่อมีอาการป่วย เป็นต้น สัมพันธภาพดังกล่าวทำให้นักศึกษามีความมั่นใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน และทำให้รู้สึกคุณค่าในตนเองได้กลับคืนมา

4. การตระหนักและควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานของวิชาชีพ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพทำให้นักศึกษาได้เห็นพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง จากการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก การนิเทศงานของคณาจารย์และของครูพี่เลี้ยง เห็นว่าความรู้ความสามารถของนักศึกษายังไม่เป็นไปตามมาตรฐานของการฝึกประสบการณ์ แต่ความเห็นดังกล่าวเป็นลักษณะของการสอนให้เข้าใจในแต่ละงาน ความตั้งใจของคณาจารย์และครูพี่เลี้ยงโรงเรียนปลายทาง ทำให้นักศึกษาตระหนักว่าหากตนเองยังไม่มีความมุ่งมั่นในการเรียน จะกระทบกับเด็กในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง การตระหนักดังกล่าวทำให้นักศึกษามีความมุ่งมั่นในการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานของวิชาชีพ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และมีความหวังว่าจะเป็นครูที่ได้รับการยอมรับจากเด็ก ผู้ปกครอง บุคลากรในโรงเรียนปลายทาง

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมของบริบททางสังคมในการสนับสนุนการฟื้นคืนพลังของนักศึกษา
ในส่วนนี้วิเคราะห์ให้เห็นถึงบริบททางสังคมในการหนุนเสริมนักศึกษาจนสามารถฟื้นคืนพลังได้ มีรายละเอียดดังนี้

1. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา เป็นองค์กรที่พัฒนาโครงการครุรักษ์ถิ่น พร้อมทั้งออกกฎระเบียบปฏิบัติของโครงการฯ แต่ระเบียบดังกล่าวมีความยืดหยุ่นที่เอื้อต่อการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาของนักศึกษา ดังกรณี นักศึกษาเจ็บป่วยไม่สามารถรายงานตัวเพื่อเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย แม้จะมีความผันในการศึกษาต่อระดับปริญญาตรี แต่นักศึกษาเห็นว่าตนเองไม่ได้ไปรายงานตัวทันเวลา และเปิดเทอมมาหลายเดือนแล้ว เกรงว่าจะเรียนตามเพื่อนไม่ทัน กอปรกับมหาวิทยาลัยเป็นสังคมเมืองมีวิถีชีวิตที่นักศึกษาไม่คุ้นชิน อีกทั้งไม่เคยเรียนในชั้นเรียนที่เรียนร่วมระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย จึงมีความกังวลและมีความตั้งใจจะไม่เข้าศึกษาต่อตามความผัน แต่ กสศ. ได้ประสานกับนักศึกษาและเห็นถึงเหตุผลความจำเป็นที่เกิดขึ้น จึงอนุญาตให้นักศึกษาทำสัญญาเป็นนักศึกษาในโครงการครุรักษ์ถิ่น

2. การจัดกิจกรรมต่างๆ ของหลักสูตร มีหลากหลายกิจกรรมและหลายวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการเสริมความมั่นใจให้กับนักศึกษา สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนที่มีต่อนักศึกษา ดังเช่น

2.1 การจัดกิจกรรมศึกษาชุมชน ทั้งชุมชนที่นักศึกษาค้นเคย และไม่คุ้นเคยแต่ต้องไปบรรจุ โดยให้นักศึกษาเข้าไปศึกษาเรียนรู้บริบทชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนปลายทางที่ตนเองบรรจุ ทำให้นักศึกษาได้รู้จักกับแหล่งทรัพยากร บุคคลสำคัญของชุมชน ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ทำให้นักศึกษารู้สึกได้รับการต้อนรับจากคนในชุมชน

2.2 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักศึกษาก่อให้เกิดการตระหนักในความแตกต่างหลากหลายของบุคคล แม้ด้านหนึ่งนักศึกษาเห็นว่าตนเองมีลักษณะคล้ายกับเพื่อนคือมาจากครอบครัวยากจน มีข้อจำกัดด้านการศึกษา ผลการเรียนไม่สูงมากนัก แต่ละคนต่างมีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน แต่การจัดกิจกรรมที่นักศึกษาได้ใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ทำให้มีความเข้าใจในภาวะความยากลำบากที่เพื่อนต้องเผชิญ และให้กำลังใจหรือประสานอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อแก้ไขปัญหา

การจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมสำหรับนักศึกษา ยังทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของนักเรียนในโรงเรียนปลายทาง และบริบทชุมชน นักศึกษามีความพยายามศึกษาเพื่อการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างไปความต้องการของเด็ก เช่น เด็กออทิสติก และยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้การเข้าใจในความหลากหลายของบริบทชุมชน เข้าใจความแตกต่างในวัฒนธรรม ความเชื่อทำให้นักศึกษานำมาใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก

3. คณาจารย์ในสถาบันการศึกษา เป็นบุคคลหนึ่งที่ใกล้ชิดกับนักศึกษา มีบทบาทสำคัญ ทั้งการปรับพฤติกรรม การสร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษามีความมุ่งมั่นพากเพียรให้สำเร็จการศึกษา โดยการมีเป้าหมายร่วมกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ทำให้ร่วมหาแนวทางการพัฒนาเพื่อให้นักศึกษาสำเร็จ การศึกษา นอกจากนี้การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างระหว่างคณาจารย์และผู้นำในชุมชน มีความสำคัญ อย่างยิ่งเพราะจะทำให้ผู้นำชุมชน ได้ทราบเป้าหมายของการพัฒนาอัตลักษณ์นักศึกษาครุรักษ์ถิ่น ในฐานะ ครุรักษ์พัฒนาชุมชน ทำให้คนในชุมชนอำนวยความสะดวกในการศึกษาชุมชนซึ่งทำให้นักศึกษาลดความกังวล และรู้จักคนในชุมชนมากขึ้น

4. นักวิชาชีพ นักจิตวิทยา เป็นวิชาชีพหนึ่งที่นักศึกษารู้สึกสบายใจเมื่อได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้สึก แต่ต้องเป็นนักจิตวิทยาที่ไม่มีสายสัมพันธ์กับคณาจารย์ในคณะ หรือควรเป็นบุคคลภายนอก เช่น นักจิตวิทยาในโรงพยาบาล เพราะจะทำให้นักศึกษารู้สึกมั่นใจว่าเรื่องที่ตนได้เล่าถูกเก็บเป็นความลับ

5. การมีส่วนร่วมของบุคลากรของชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการครุรักษ์ถิ่น ทั้งผู้นำ ชุมชน ผู้บริหาร และครูพี่เลี้ยงโรงเรียนปลายทาง มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการครุรักษ์ถิ่น ทำให้ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการคัดเลือกนักศึกษา พัฒนานักศึกษาครุรักษ์ถิ่น ทั้งการให้ คำแนะนำเกี่ยวกับบริบทชุมชน ทรัพยากรสำคัญในชุมชน เป็นต้น และปฏิสัมพันธ์ที่ให้ความรักและ ความปรารถนาดีเหมือนลูกหลานของคนในชุมชน ทำให้นักศึกษามีความมั่นใจมากขึ้นในการเริ่มสนทนากับ บุคคลในชุมชนที่ตนไม่คุ้นชิน

6. ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการปรับพฤติกรรมของนักศึกษาเมื่อเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ครอบครัวเป็นแรงบันดาลใจในการเรียนของนักศึกษา ทั้งนี้ในระหว่างเรียนครอบครัวมีความสำคัญอย่างยิ่งใน การหนุนเสริมการปรับตัว ดังเช่น การสื่อสารภายในครอบครัวเพื่อให้นักศึกษาปรับพฤติกรรมและกลับมา สนใจในการเรียน หรือการเป็นแบบอย่างในความมุ่งมั่นต่อสู้กับภาวะยากลำบากของสมาชิกในครอบครัว

7. เพื่อนร่วมชั้นเรียน การมีกิจกรรมร่วมกันในลักษณะกลุ่มย่อย ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ถึง ความสนใจของเพื่อนแต่ละคน เมื่อได้เรียนรู้ทักษะและความชอบของแต่ละคนแล้ว นักศึกษาได้เกิด กลุ่มเพื่อนที่ให้คำแนะนำ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ทั้งการเรียน และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ดังความคิดเห็นที่ว่า “มหาวิทยาลัยมีกิจกรรมเปิดใจ การปรับตัวได้เรียนรู้วัฒนธรรมของเพื่อน เข้าใจ ข้อจำกัด “กิจกรรมนั่งล้อมวงเป็นกิจกรรมที่ดีมากเลยครับ นั่งรวมและอธิบายความรู้สึกออกมา รู้สึกโอเคกับ อะไร ไม่โอเคกับอะไร แשרความรู้สึกขณะนั่งล้อมวง ได้เรียนรู้วัฒนธรรมของเพื่อน เราควรปฏิบัติกับเพื่อน อย่างไร” (Case D, Interviewed, 4 November 2024)

8. กิจกรรมในหอพัก ได้สร้างอัตลักษณ์ร่วมของนักศึกษา ก่อให้เกิดการปรับตัว คลายความเครียดและช่วยลดค่าใช้จ่าย หอพักจึงเป็นพื้นที่ในการปรับตัวของนักศึกษาเพื่อก่อร่าง อัตลักษณ์ร่วม และเห็นคุณค่าในตนเอง นักศึกษาได้นำอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีร่วมกัน ได้แก่ อัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์ มาเป็นแนวทางที่ใช้ในการสร้างความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน มีวัฒนธรรมการอยู่การกิน

ความเชื่อที่คล้ายกัน ทำให้นักศึกษารู้สึกคลายความคิดถึงบ้าน การได้แลกเปลี่ยนความเชื่อ รวมถึงระบายความรู้สึกอัดอั้นใจเรื่องการไม่สามารถดูแลครอบครัวทางด้านการเงินได้อย่างเต็มที่ สายสัมพันธ์และการให้การปรึกษาที่เกิดขึ้น ทำให้นักศึกษามีการต่อรองกับมายาคติเรื่องความกตัญญูกับครอบครัวว่า กำลังก่อร่างสร้างตัวให้พร้อมที่จะดูแลครอบครัวต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การฟื้นคืนพลังของนักศึกษามีด้วยกัน 2 ส่วน ส่วนแรกเกิดจากทักษะที่ติดตัวนักศึกษาและส่วนที่สอง เป็นทรัพยากรหรือบริบทรอบตัวนักศึกษา การมองนักศึกษาในฐานะผู้กระทำการทางสังคมมีความสามารถในการซึมซับ เรียนรู้ปัญหา ความเสี่ยงหรืออันตราย มีความสามารถในการตระหนักรู้เข้าใจความเสี่ยง จัดการตนเองได้ ทำหน้าที่ของตนเองในระบบความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่อยู่แวดล้อม จนมีแนวทางหรือกระบวนการในการพัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตให้มีเสถียรภาพ (Stability) ขึ้นมาได้

นอกจากนี้นักศึกษาอยู่ในระบบทางสังคม ประกอบด้วยมหาวิทยาลัย ครอบครัว เพื่อน คณาจารย์ บุคลากรในชุมชน นักศึกษาจะมีความสามารถในการเรียนรู้ความยุ่งยากซับซ้อนที่เข้ามาในชีวิต การที่บุคคลมีความสามารถในการจัดการตนเอง เป็นความสามารถในการสร้างตัวตนที่เหมาะสม (Self Righting) ท่ามกลางความเสี่ยงและสามารถต่อรองกับผลที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนอกจากนี้ Carpenter and Gunderson (2001) เห็นว่า บุคคลที่สามารถปรับตัวท่ามกลางบริบททางสังคมได้ จะมีการสร้างรูปแบบหรือนวัตกรรมขึ้นมาใหม่ บุคคลในระบบสังคมจะสร้างกลยุทธ์ในการปรับตัว อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ของบุคคล จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกิจกรรมของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปรับเปลี่ยนกฎระเบียบของระบบ และสถาบัน เพื่อให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตในระบบได้ปลอดภัย โดยมีกลยุทธ์ที่หลากหลายภายใต้เงื่อนไขของเวลา วัฒนธรรม และกลไกต่างๆ เพื่อการฟื้นคืนพลัง

การฟื้นคืนพลังจากสภาวะความยากลำบาก เช่น การขอยืมเงินเพื่อนและมีค่าตัดเดือนจนนักศึกษาเกิดความรู้สึกเสียใจ พบว่า เงื่อนไขประการหนึ่งได้แก่ มิติวัฒนธรรมในสังคมชนบทที่มีความเป็นกันเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลมากกว่าการแข่งขัน มีความเข้มแข็งทางสังคม มีความผูกพันในเครือญาติสูง ความรู้สึกว่าเป็นระบบเครือญาติกันภายในชุมชน ทำให้ครูพี่เลี้ยง คนในชุมชน ต่างรู้สึกว่ นักศึกษา คือลูกหลานในชุมชน มีการเยี่ยมเยียนนักศึกษาเมื่อมีภาวะเจ็บป่วย ให้คำปรึกษาเรื่องการวางแผนทางการเงิน เป็นต้น สัมพันธภาพดังกล่าวทำให้นักศึกษารู้สึกมั่นใจในการเป็นครูที่โรงเรียนปลายทางมากขึ้น การสนับสนุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการต้อนรับนักศึกษาในฐานะสมาชิกของสังคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการให้ข้อมูลชุมชนด้วยความเต็มใจ ผู้อาวุโสในชุมชนสร้างความมั่นใจและให้คุณค่ากับนักศึกษาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพว่าจะเป็นคุณครูที่ดีของลูกหลานในชุมชน เหล่านี้นับเป็นปัจจัย

สนับสนุนที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางใจ ทำให้นักศึกษาตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง ซึ่ง Groberg (1995) เห็นว่า การได้รับการสนับสนุนจากแหล่งภายนอกหรือชุมชนทำให้นักศึกษารู้สึกปลอดภัยและมั่นคงซึ่งจะเป็นการวางรากฐานที่ดีของการฟื้นคืนพลัง

Martin and Marsh (2006) เห็นว่ากลยุทธ์หนึ่งในการรับมือทางการศึกษาของนักศึกษา คือ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และงานวิจัยดังกล่าวเห็นว่าผู้ปกครองไม่มีประสบการณ์การศึกษาระดับปริญญาตรีจะไม่มีความสามารถในการแนะนำแนวทางชีวิตในการศึกษา นักศึกษาครูรักถิ่นเช่นกัน ผู้ปกครองไม่ได้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่นักศึกษามีอัตมโนทัศน์แห่งตนในความกตัญญูต่อครอบครัว ต้องการให้สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับมหาวิทยาลัยจึงมีความสำคัญในฐานะที่ช่วยปรับพฤติกรรม ทศนคติของนักศึกษาให้เกิดความสนใจในการเรียน การที่คณาจารย์แจ้งพฤติกรรมของนักศึกษาให้ผู้ปกครองได้ทราบ เมื่อผู้ปกครองได้พูดคุยกับนักศึกษา มีการเปิดใจพูดคุยกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทำให้นักศึกษารู้สึกเสียใจที่ทำให้ครอบครัวผิดหวัง และได้พัฒนาตนเองให้มีความสนใจในการเรียน เคารพกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. การฟื้นคืนพลังไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่แสดงให้เห็นว่าพลังที่นักศึกษามีอยู่ในตัวสามารถพัฒนาได้ โดยบริบททางสังคม ดังเช่น สถานศึกษาต้องเปิดพื้นที่หรือมีสิ่งอำนวยความสะดวก ผนวกกับนักศึกษาแสดงออกถึงโครงสร้างบุคลิกภาพที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา ทำให้ในยามที่นักศึกษามีความยากลำบาก นักศึกษาสามารถนำทักษะเดิมที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อรับมือกับภาวะความเครียดได้

2. การฟื้นคืนความเข้มแข็งไม่ได้คงสถานะเดิมอยู่ตลอดไป แต่สามารถแปรเปลี่ยนได้เพราะความเข้มแข็งได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยภายในและภายนอก กระบวนการจัดการสภาวะความยากลำบากของนักศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตอบโต้กัน ระหว่างโครงสร้าง การจัดการเรียนการสอน สังคม และอัตมโนทัศน์ส่วนบุคคล อัตมโนทัศน์ทางสังคมที่มีต่อนักศึกษา และความสัมพันธ์ดังกล่าวเชื่อมโยงด้วยการเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการครูรักถิ่นร่วมกัน

สรุป

ท่ามกลางระบบคุณค่าทางสังคมที่กำหนดความหมายและสร้างคำอธิบายให้ “นักศึกษายากจน” แต่การที่นักศึกษาได้รับโอกาสทางการศึกษา ทำให้นักศึกษามีความหวังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว อย่างไรก็ตาม การใช้ชีวิตของนักศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับครอบครัว เครือญาติ บุคลากรในมหาวิทยาลัยที่หลากหลายไปตามบริบทสังคม และวัฒนธรรมความเชื่อ ทำให้นักศึกษาเผชิญกับสภาวะยากลำบากที่แตกต่างกันไป

การเผชิญหน้าและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างที่มีทัศนคติที่หลากหลาย ทำให้นักศึกษาได้นำอัตมโนทัศน์ส่วนบุคคล เช่น การมีความเพียรไม่ย่อท้อ การมีบุคคลเกื้อกูลและประคับประคอง การมีจุดมุ่งหมายในชีวิต การมีสัมพันธภาพที่ดีเข้ากับบุคคลอื่นได้ง่าย การยึดมั่นหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต เป็นต้น มาเป็นกลยุทธ์ในการต่อรอง และนำทางในการปรับตัวให้สามารถสำเร็จการศึกษา

อย่างไรก็ตาม บริบทสถาบันศึกษา ชุมชน ครอบครัว ล้วนมีความสำคัญในการเป็นกลไกในการฟื้นคืนความเข้มแข็งของนักศึกษา แม้ว่าด้านหนึ่งการบอกเล่าพฤติกรรมที่ขัดต่อบรรทัดฐานทางสังคม จะเป็นความเสี่ยงที่ทำให้ตนเองต้องหลุดพ้นจากสถานภาพนักศึกษาทุน แต่เพราะการที่คนในชุมชนมองนักศึกษาทุนในฐานะสมาชิกของชุมชน พร้อมทั้งจะให้โอกาสในการพัฒนาตนเอง ทำให้นักศึกษามีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการชี้แจงเป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ของโครงการครุรักษ์ถิ่น และมีกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ก่อนการรับทุน ระหว่างรับทุน และภายหลังจากการสำเร็จการศึกษา เพื่อให้บุคลากรในชุมชนร่วมพัฒนาและหนุนเสริมนักศึกษา หรือครูรุ่นใหม่ อย่างต่อเนื่อง และตรงตามความต้องการของชุมชน

2. สถาบันผลิตนักศึกษาครู ควรจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาศักยภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักศึกษา และทำหน้าที่ในการเป็นผู้แนะนำ (Coach) ให้นักศึกษาเห็นความเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการและวิถีชีวิต เพื่อให้นักศึกษามีทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมของโรงเรียนปลายทาง และบริบทชุมชน

References

- Backonja, U., Hall, A. K., & Thielke, S. (2014). Older adults' current and potential uses of information technologies in a changing world: a theoretical perspective. *International Journal of Aging & Human Development*, 80(1), 41–63.
<https://doi.org/10.1177/0091415015591109>
- Carpenter, S.R., & Gunderson, L. (2001). Coping with Collapse: Ecological and Social Dynamics in Ecosystem Management: Like flight simulators that train would-be aviators, simple models can be used to evoke people's adaptive, forward-thinking behavior, aimed in this instance at sustainability of human-natural systems. *BioScience*, 51(6), 451–457.
[https://doi.org/10.1641/0006-3568\(2001\)051\[0451:CWCEAS\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1641/0006-3568(2001)051[0451:CWCEAS]2.0.CO;2)

- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Sage.
- Education Equality Fund. (2023). *Local teacher care program, academic year 2023*.
https://www.eef.or.th/notice_category/teachereef/
- Fitts, W. H. (1972). *The self-concept and behavior: overview and supplement*. Western Psychological Service.
- Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16(3), 253–267.
- Groberg, E. (1995). *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human strengthening the human spirit*. Early childhood development: Practice and reflections, v. 8. The Hague-NO: Bemard Van Leer Foundation.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562.
<https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2006). Academic resilience and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychology in the Schools*, 43(3), 267–281.
<https://doi.org/10.1002/pits.20149>
- Chanavorn, P. (2006). *The technology of self in ending drug dependence*[Doctoral Dissertation, Srinakharinwirot University].
- Rutter, M. (2008). Development concepts in developmental psychopathology. In J. J. Hudziak (Ed). *Developmental psychopathology and wellness: genetic and environmental influences*. American Psychiatric Publishing.
- United Nations Thailand. (2024). *Sustainable development goal 4: quality education*.
<https://thailand.un.org/th/sdgs/4>
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*, 38(2), 218–235.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl343>
- Zwemer, E., Chen, F., Beck Dallaghan, G. L., Shenvi, C., Wilson, L., Martinelli, S. M., Resnick-Kahle, M., Crouner, J., Joyner, B. L., Westervelt, L., Jordan, J. M., Chuang, A., & Shaheen, A. (2022). Reinvigorating an academy of medical educators using ecological systems theory. *Cureus*, 14(1), e21640. <https://doi.org/10.7759/cureus.21640>